

Mikä toimii psykososiaalisessa päihdehoidossa?

PEKKA SAARNIO

Psykososiaalista päihdehoitoa koskeva asiallinen keskustelu on meillä sangen vähäistä. Painettu ja sähköinen media sen sijaan pursuavat kaikenkarvaisia käsitteitä aihepiiristä. Tämän kirjoituksen tavoitteena on provosoida asiapitoista keskustelua.

Olen pitkään luennoinut päihdeongelmien hoidosta ja toipumisesta. Mikä sitten toimii päihdehoidossa? Vaikka oleellisten asioiden kiteyttäminen ei ole helppoa, rohkenin kuitenkin yrittää. Tuloksena oli viisi psykososiaalisen päihdehoidon yleistä periaatetta sekä joukko erityisempiä seikkoja.

1) Kaiken pitää lähteä asiakkaan yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta, mikä muun muassa tarkoittaa henkilökohtaista palveluohjausta. Myös asiakkaan uskomukset hoitoa ja odotukset sen tuloksia kohtaan ovat keskeisellä sijalla.

Tähän kokonaisuuteen kuuluvat niin ikään asiak-

kaan muutosvalmius ja pysyvyyssodotukset. Lisäksi työntekijän on sopeutettava oma toimintansa asiakkaan vastahankaisuuden ja äkkipikaisuuden mukaan.

- Erityisesti hoidon alkuvaiheessa mutta myös myöhemmin on panostettava asiakkaan sitouttamiseen hoitoon ja keskeyttämisen ehkäisyyn. Tähän tarkoitukseen on saatavilla ulkomaisia manuaaleja, joiden ainakin osittainen suomentaminen olisi paikallaan.
- 2) Toinen oleellinen kokonaisuus koskee työntekijän ominaisuuksia ja toimintaa. Tämä tulisi huomioida aina opiskelijavalinnasta työntekijöiden rekrytointiin ja työnohjaukseen.
- 3) Samalla on korostettava työntekijän ja asiakkaan välisen yhteistyösuhteen merkitystä. Kyseessä on infrastruktuuri, johon kaikki perustuu. Ilman hyvää yhteis-

työsuhdetta eivät mitkään hoitomenetelmät toimi.

- 4) Toiminnan jatkuvuus on yksi harvoista psykososiaalisuuden yleisistä lainalaisuuksista, niin hyvässä kuin pahassa. Tämän vuoksi jatkohoitto on tärkeällä sijalla päihdehoidossa. Lisäksi palautteen kerääminen ja seuranta kuuluvat tähän kokonaisuuteen. Sitä paitsi ne itsessään ovat hoidollisia interventioita.
- 5) Asiakkaan sosiaalisten verkostojen kartoittaminen ja elvyttäminen ovat niin ikään psykososiaalisen päihdehoidon ydinaluetta.

Entä mihin tämä kaikki perustuu? Kotisivullani (<http://www.uta.fi/yky/sty/yhteystiedot/saarnio/lahde2.pdf>) on valikoima päihdeongelmien hoitoa ja toipumista koskevia lähteitä. Valikoima on samalla näkemykseni aihepiiriä koskevasta keskeisimmästä tutkimuksesta. Olen erityisesti hakenut analogioita psykoterapiaa koskevaan tutkimukseen.

Eriarvoisuuden erittelyä

SAKARI KARVONEN

On virkistävää lukea akateemista teosta, jonka kirjoittaja ei peittele näkemyksiään. Cambridgen yliopiston emeritusprofessori, ruotsalainen luokkatutkija Göran Therborn tekee pelin selväksi jo kirjansa nimessä: hänen mielestään eriarvoisuus on kuolemaksi. Siitä ei ole epäilystä. Kiinnostavampaa on, mil-

lä tavoin, mihin kaikkeen eriarvoisuus vaikuttaa ja minkälaisia ovat eriarvoisuutta synnyttävät mekanismit. Alun perin vuonna 2013 ilmestyneen kirjan tarkoitus on myös kuvata, miten tasa-arvoa on edistetty, ja neuvoa, miten vähentää eriarvoisuutta maailmassa. Vaikea olla ajattelematta, että tässä maailmanpa-

Göran Therborn
Eriarvoisuus tappaa
Vastapaino, 2014

rantajan roolissaan Therborn on jotenkin periruotsalainen.

Onneksi teos ei typisty epämääräiseen maailmanparannukseen vaan teksti etenee sys-

temaattisena esityksenä pääteemasta. Therborn esittää, että eriarvoisuutta on akateemisesti tarkasteltu yhteiskunnallisena ongelmana vain vähän. Kun tätä nykyä Richard Wilkinsonin ja Kate Pickettin *The Spirit Levelin* (2009) ja sittemmin Thomas Pikettyn *Le Capital au XXlle siècle* (2013) teoksen jäljiltä eriarvoisuutta käsitteleviä kirjoja tuntuu ilmestyvän harva se viikko, väite vaikuttaa alkuun yliampuvalta. Therborn tähtää kuitenkin nimenomaan sosiologian ytimeen: aiemmat teokset edustavat joko epidemiologiaa tai erittelevät tuloeroja, joten ne ohittavat muut yhteiskunnallisen osallisuuden ulottuvuudet. Näistä ulottuvuuksista fokusoidaan terveyteen ja kuolleisuuteen, henkilökohtaisen vapauden asteeseen sekä yksilön arvokkuuteen ja kunnioittamiseen. Kyseisiä ulottuvuuksia hän erittelee edelleen eriarvoisuuden vaikuttavien resurssien kannalta, joiksi nimetään tulot, vauraus, koulutus ja valta.

Terveys sosiologille sekä tarkastelukulma (eroihin vaikuttavat voimavarat) että terveyden ja kuolleisuuden eriarvoisuutta kuvaavat esimerkit ovat tuttua tavaraa. Totesihan WHO:n terveyden sosiaalisten määrittäjien maailmanlaajuinen komissio jo vuonna 2008 loppuraportissaan, että ”eriarvoisuus tappaa ihmisiä laajamittaisesti”. Komissio – jossa siinäkin sivumennen sanoen oli vahva ruotsalaisedustus – suosittelee, että terveyserojen poistamiseksi on puututtava vallan, rahan ja resurssien epätasaiseen jakautumiseen. Therborn ei komission raporttia jostain syystä mainitse, vaikka WHO:n tilastoihin muuten viittaakin. Meilläkin raportti on ohitettu sikäli, ettei sitä koskaan käännetty suomeksi. THL kyllä-

kin julkaisi raporttia ja WHO:n terveyspolitiikkaa esittelevän tutkimuksen vuonna 2013, joten pienellä viiveellä terveyden sosiaalisia määrittäjiä koskevaa ajattelua on tuotu myös suomalaislukijoiden saataville.¹

Therborn alleviivaa, että eriarvoisuuden tutkimus ei ole terveys-, sosiaali- tai edes tulopolitiikkaa vaan aitoa tutkimusta, jossa kuitenkin on normatiivinen lähtökohta. Normatiivisuudella tarkoitetaan perusteltua näkemystä siitä, mitä on ”hyvä ja rikas ihmiselämä”. Normatiivisuudesta ei silti seuraa, etteikö tutkimustoimintaa voisi ottaa vakavasti: eriarvoisuutta on syytä ”tarkastella tieteellisesti falsifioitavissa olevilla menetelmillä”.

Millaista sitten on nykypäivän eriarvoisuus? Kuten sanottua, eriarvoisuus tappaa, mikä näkyy elinajan eroina rikkaiden ja köyhien maiden välillä, maiden sisällä ja jopa yksittäisten alueiden sisällä. Eriarvoisuus sulkee ovia ja rajaa siten mahdollisuuksia vaikuttaa oman elämän ehtoihin. Eriarvoisuus myös vieraannuttaa siinä mielessä, että rikkaan on vaikea samastua köyhän kokemuksiin. On tietysti toisinkin päin, mutta liiallisen varallisuuden aiheuttamia ongelmia on vaikea nähdä suurena yhteiskunnallisena epäkohtana. Eriarvoisuus myös kaventaa demokratiata, sillä vallalla on taipumus kasautua varallisuusjakauman yläpähän.

Therborn luonnehtii teostaan sympaattisesti kansalaispuheenvuoroksi. Puheenvuoroaan hän kuitenkin rikastaa lyhyellä kä-

¹ Palosuo, Hannele & Sihto, Mari-
ta & Lahelma, Eero & Lammi-Tasku-
la, Johanna & Karvonen, Sakari: *Sosiaaliset määrittäjät WHO:n ja Suomen terveyspolitiikassa. Raportti 14/2013.* Helsinki: THL, 2013.

siteteoreettisella analyysillä, jossa ensiksi todetaan eron ja eriarvoisuuden eroavuus. Kaikki erot eivät ole välttämättä epäoikeudenmukaisia eivätkä näin ollen eriarvoisuutta. Esimerkiksi sisarusten väliset erot vaikkapa temperamentissa eivät ole eriarvoisuutta silloin, kun niistä ei seuraa tasavertaisuuden loukkauksia. Lapsilla onkin joidenkin tutkijoiden mukaan myötäsytynen kyky havaita eriarvoinen kohtelu. Ainakin lapsiperheissä käydään monia kiistoja kakun jakamisen oikeutuksesta, myös konkreettisessa mielessä.

Teoretisoidessaan eriarvoisuutta Therborn viittaa lähinnä Karl Marxiin, John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaan ja Amartya Senin kyvykkyyksiteeseen (käännöksessä *toimintamahdollisuus*). Kiinnostavamaksi asetelma kääntyy, kun Therborn haastaa liberaaliksi leimaamansa ajattelun mahdollisuuksien tasa-arvosta. Vaikka kaikilla olisi lähtötilanteessa tasa-arvoiset mahdollisuudet, yhteiskunnat eroavat instituutioiden ja säätelyn suhteen niin, että eri paikoissa tulokset eroavat. Mahdollisuuksien täydellinenkin tasa-arvo ei siis riitä, jos unohtetaan lopputulosten (epä) tasa-arvo. Lisäksi reaali maailmassa mahdollisuuksia tulee ja menee. Joku osaa niihin tarttua, toinen ei.

Eriarvoisuutta synnyttäviksi mekanismeiksi Therborn kuvaa etäännyttämisen, ulossulkemisen, hierarkisoinnin ja riiston. Kukin niistä vaikuttaa eriarvoisuuden kehitykseen sekä suoraviivaisesti että rakenteellisen dynamiikan kautta. Esimerkiksi etäännyttäminen tuottaa voittaja ja häviäjiä, individualisti puhuisi ”menestyjistä” (ja ”luusereista”, kuten nykyään armottomasti sano-

taan). Etääntymisen välitön yksilötason vaikutus on pääsy kilpailijoiden edelle. Dynaaminen vaikutus nähdään vaikkapa tiedemaailman tendenssissä palkita – so. vahvistaa – akateemisia tähtiä tai ”huippuyksiköitä”. Tasa-arvoa tuottava vastamekanismi olisi joidenkin kuntien koulutuspolitiikassaan soveltama myönteinen erityiskohtelu.

Katsaus eriarvoisuuden historiaan on terve muistutus siitä, miten mielikuvat voivat johtaa harhaan. Karkeasti yksinkertaistaen – tässä en tee lainkaan oikeutta Therbornin tiiviille, mutta vivahteikkaalle tarkastelulle – maailmansotien jälkeinen aika on ollut tasa-arvon voitokulkua maailmassa. Tuohon aikaan terveyden (elämnehtojen) tasa-arvo alkoi edistyä, samoin eksistentiaalinen tasa-arvo. Identiteettipolitiikan edistyttyä ihmisoikeuksien piiriin ovat päässeet niin naiset, lapset, alkuperäiskansat kuin useat etniset ryhmätkin. Seksuaalinen diskriminaatio on niin ikään vähentynyt radikaalisti. Kastilaitos on muodollisesti hävitetty.

Resurssipuolella tuloerotkin kaventuivat pitkään ja reippaasti, ainakin maiden välillä.

Koulutus on tasa-arvoistunut 1980-luvun jälkeen ja samalta näyttää vallan jaon kehitys. Vielä Suomen itsenäistyessä suurin osa Euroopan maista oli monarkioita, joissa hallitsijalla oli todellista valtaa.

Kehitys on ollut kuoppaista, toteaa Therbornkin, eikä tasa-arvon edistyminen ole lainomainen väistämättömyys. Yksien rajoista on tullut vastaan sosiaalisen median kyvyssä mobilisoida ihmisiä muutosvoimaksi. Lisäksi tulonjaon kehitys viime vuosikymmeninä avaa huolestuttavan skenaarion talouden finansialisaation eli rahoitusmarkkinoiden roolin kasvun seurauksista. Se yhdistettynä pääoman vapaaseen liikkuvuuteen on johtanut pahenevaan resurssien eriarvoisuuden ja demokratian kaventumisen muodostamaan noidankehään.

Tässä ei ole tilaa esitellä koko päättelyketjua, mutta kokonaisuutena Therborn väittää, että tasa-arvon tulevaisuus ratkaistaan kolmella kentällä, jotka voisi tiivistää kamppailuksi eriarvoisuuden kasvoista, eriarvoisuuteen vaikuttavista instituutioista ja kamppailuksi keskiluokan sieluista. Eriarvoisuus

den kasvot ratkaisevat sen, millaisia mielikuvia eriarvoisuus ja sen vaikutukset tuottavat. Eriarvoisuus tunnutaan usein mieltävän kateudeksi, joka kohdistuu ”menestyjiin”, tai niihin, joilla on omaisuutta satumaisesti. Paljon olennaisempaa olisi mieltää eriarvoisuuden seuraukset jakauksen häntäpäässä. Eriarvoisuuden pitäisi henkilöityä heihin, joiden elämää, valinnanmahdollisuuksia tai kunnioitusta eriarvoisuus seurauksineen loukkaa.

Sillä puolestaan on merkitystä silloin, kun keskiluokka päättää, tukeako tasa-arvoa puoltavaa politiikkaa vai ajaako eriarvoisuuden edistymistä. Tämän kehityksen ratkaisevat kamppailut puolestaan käydään suhteessa perheinstituutioon, kansallismielisyyteen ja kapitalismiin. Miten taisto päättyy, on hämärän peitossa. ”Kummalla puolella itse aiot olla?” päättää Therborn teoksensa taistolaiskaikuihin.

Eriyismaininnan ansaitsee Tatu Henttonen sujuvasta käännöksestä, jonka myötä Therbornin monopolivista teosta on ilo lukea. Suosittelem tutustumaan kirjaan monipuolisena johdatuksena eriarvoisuudesta yhteiskunnallisena kysymyksenä.

Eliitti täysin levällään?

JARI KIRSILÄ

Klassinen eliittiteoria on pitänyt eliittejä demokratian vastaisina: yhtenäinen, itsetietoinen ja konspiratiivinenkin etuoikeutettujen ryhmä tekee koko yhteiskuntaa koskevat päätökset ohi suurten massojen. Mitä suljetumpi, sen vakavampi uhka eliitti on demokratialle.

Kuinka on laita nyky-Suomessa, uhkaako eliittimme demokraattista järjestystä? Vai koostuuko se modernisti ajatellen joukosta useita eliittejä, joiden keskinäinen kilpa lopulta toteuttaa demokratiaa?

Valtio-opin professori Ilkka Ruostetsaari kertoo tutkineen-

Ilkka Ruostetsaari
Vallan sisäpiirissä
Vastapaino, 2014

sa eliittejä 30 vuotta; tämä kirja on yhteenveto tuosta kaikes-ta. Aikaan mahtuu 1990-luvun lamasta alkanut hyvinvointivaltion kriisi ja yhteiskunnan eriar-